

Додаткові витрати на гектар посівів і висока урожайність зернових культур в ТОВ ПК «Зоря Поділля» забезпечили вищий рівень прибутку на одиницю площі порівняно з середнім показником по району (129,6%) і СВК «Трудівник» (113,5%). Це свідчить про ефективніше використання земельних ресурсів порівняно з конкурентами.

Висновок. Дослідження ефективності використання земельних ресурсів засвідчило, що кращі результати маю підприємства з вищими натуральними показниками ефективності (урожайність культури) та більшими витрати на гектар посівів. До можливих рішень конкурентів можна віднести: підвищення продуктивності сільськогосподарських культур; диверсифікація виробництва (виращування інших сільськогосподарських культур або тварин); зміна технології виробництва.

Література

1. Дзянко А.Ю. Економічна ефективність використання земельних ресурсів (на прикладі Закарпатської обл.) // Економіка АПК. – 2008. - № 3. – С. 5-8.
2. Сіленков Б.В. Економіко-екологічна оцінка земельних ресурсів Херсонської області як фактора економічного розвитку та підвищення ефективності аграрних підприємств регіону // Економіка АПК. – 2008. - № 9. – С. 22-27.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРИБУТКУ

Вишнеvsька С. А.

Науковий керівник: к. е. н., доцент Сеґеда С. А.

Акцентується увага на основних теоріях формування прибутку, досліджується його економічна природа, робляться висновки щодо основних сучасних концепцій.

Постановка проблеми. Останнім часом зросли масштаби дослідження в економіці щодо забезпечення прибуткової діяльності підприємств. Ці питання розглядаються у різних аспектах: щодо алгоритму визначення показників рентабельності, оцінки різних показників прибутковості, їх критеріальних значень при аналізі фінансового стану адекватності визначення прибутку за бухгалтерським та податковим обліком тощо. Разом з тим доцільність тих чи інших фінансових рішень в значній мірі залежить від правильного розуміння економічної природи прибутку.

Економічна сутність прибутку досліджувалася економістами з давніх часів. Починаючи ще з XVI-XVII ст. учені намагалися пояснити сутність категорії прибутку та його першоджерела. У міру розвитку економічної теорії структурування прибутку постійно змінювалися та ускладнювалися.

Окремі проблеми зазначеної теми розкриваються у працях українських і зарубіжних вчених – фахівців у галузі міжнародної та регіональної економік: Т. Мена, А. Сміта, Нассау Сеніора, К. Маркса, Дж. Б. Кларка, Л. Вальраса, С. Фішера, Д. Рікардо, Ф. Бастія, Дж. М. Кейнса, Т. Веблена, Дж. Гобсона, Р. Гордона, С. Ф. Покропівного, Мак-Куллоха, А. Маршалла, М. Я. Коробова, С. В. Мочерного, Д. С. Молякова, А. М. Поддєрьогіна, М. Н. Чепуріна, Є. А. Кисельової, І. А. Бланка, Ю.Л. Субботович, О. П. Кириленко [1–6]. Проте, залишилась невизначеною сутність категорії прибутку.

Метою статті є всебічна характеристика альтернативних теорій прибутку та розроблення теоретичних рекомендацій щодо сутності прибутку підприємства.

Першою спробою пояснити природу прибутку в політичній економії була теорія меркантилістів, які вважали, що прибуток виникає в сфері обігу, в зовнішній торгівлі в результаті продажу товарів за кордоном дорожче, ніж їх купили. “Зовнішня торгівля, – писав один з представників меркантилізму Томас Мен, – приносить нам користь трьох видів: користь державі, прибуток самого купця і доходи короля” [1, с.137]. Але вже в XVIII ст. з’явилися три концепції щодо походження прибутку. Німецькі та італійські економісти вважали його результатом використання капіталу, і тому прибуток відображав його продуктивність.

Фізіократи, які прийшли на зміну меркантилістам, перенесли проблему походження прибутку з сфери обігу в сферу виробництва. Проте вони обмежували сферу виробництва прибутку лише землеробством.

Суттєвий внесок у розробку проблеми прибутку зробили класики політекономії А. Сміт і Д. Рікардо. Вони, по-перше, довели, що вартість створюється не лише в землеробстві, але й в інших галузях матеріального виробництва, і по-друге, А. Сміт визначав прибуток як вирахування з продукту праці робітників на користь підприємця. Тим самим він зводив прибуток до привласнення чужої, неоплаченої праці. А. Сміт вказував, що нова вартість, яку створюють наймані робітники, розпадається на дві частини: заробітну плату і прибуток підприємця. Щоправда, в іншому місці А. Сміт стверджував, що прибуток – це породження капіталу [1, с.137]. Цієї роздвоєності позбувся Д. Рікардо, який послідовно розглядаючи прибуток як вирахування з продукту праці робітника сформулював закон, згідно із яким заробітна плата і прибуток знаходяться у зворотному відношенні одне до одного.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що А. Сміт мав декілька підходів до трактування прибутку [1, с.138]:

- як закономірного результату продуктивності капіталу;
- винагороди капіталісту за його діяльність і ризик;
- як вирахування з частини несплаченої праці найманого робітника.

Представники прагматичної політекономії підмінили питання про джерело прибутку питанням про те, на якій основі можна отримати прибуток. Найбільш яскраво така трактовка прибутку була виражена французьким економістом Сеєм у його теорії трьох факторів виробництва. Згідно із цією теорією в процесі виробництва беруть участь три фактори: праця, капітал і земля, які є самостійними джерелами доходів, – відповідно, заробітної плати, прибутку й ренти. Тобто прибуток проголошується винагородою підприємцям за “продуктивну послугу”, оскільки заробітна плата – винагорода за працю [4, с.157].

Близькою за змістом до теорії продуктивності капіталу є теорія трудового доходу підприємців. Її започаткував англійський економіст Джеймс Мілль. Прихильниками цієї теорії були Ф. Бастіа, Мак-Куллох, А. Маршалл та інші економісти. Суть цієї теорії базувала на тому, що підприємці утворюють особливу групу трудящих. Вони, як і робітники, виконують соціально-необхідні функції: робітники – функції виконавців, підприємці – функції організаторів. І перші і другі за свою працю отримують справедливую винагороду: робітники – заробітну плату, підприємці – прибуток [1, с.8]. Прибуток як трудовий дохід підприємців є лише іншою назвою заробітної плати.

Досить оригінальною теорією прибутку була теорія утримання, з якою виступив у середині XIX ст. англійський економіст Нассау Сеніор. Він стверджував, що підприємці заради виробництва й нагромадження жертвують своїм добробутом, утримуються в повсякденному використанні коштів на особисте споживання, проявляють бережливість. Вклавши свій капітал, вони переживають, ризикують, очікуючи ефекту від капіталовкладень. Винагородою за їх утримання й ризик є прибуток [1, с.11].

Н. Сеніор намагається економічні явища пояснити психологічними мотивами, що аж ніяк не проливає світла на джерело виникнення прибутку.

Позиція вчених щодо джерел виникнення прибутку формувалася здебільшого залежно від їхніх поглядів на закони виробництва, розподілу, обміну та споживання.

К. Маркс розробив свою теорію прибутку, яка значною мірою перекликала з поглядами представників класичної політекономії (спиралася на трудову теорію вартості) і суттєво відрізнялася від концепції прагматичної політекономії. К. Маркс довів, що прибуток – це перетворена форма додаткової вартості, результат відношення між необхідним і додатковим робочим часом [2, с.138].

І по-друге, його привласнення підприємцями здійснюється не на основі того, що вони беруть певну участь у виробництві, і не тому, що вони утримуються від споживання, а тому, що вони є власниками засобів виробництва. Робітники засобів виробництва не мають і тому змушені продавати свою здатність до праці, яка і є джерелом прибутку. Останній привласнюється підприємцями безоплатно [1, с.10].

Економіст А. Бабо виводить три види прибутку:

- 1) прибуток, зароблений завдяки ініціативі;
- 2) прибуток, одержаний за сприятливих обставин;
- 3) прибуток, одержання якого є можливим за рахунок його величини суспільними інститутами, серед яких важливу роль відіграють органи державної влади [4, с.159].

Спираючись на досягнення класичної школи, під впливом теорії продуктивності капіталу, а також концепції граничної корисності на рубежі XIX-XX століть склалася неокласична теорія прибутку. Вона мала подвійне тлумачення. З одного боку, Дж.Б. Кларк, Л. Вальрас вважали, що прибуток – це винагорода, ціна одного окремого фактору виробництва – капіталу, не враховуючи винагороди за всі інші фактори – землю, працю. З іншого боку, прибуток розглядався як комплексний дохід підприємця від усіх факторів виробництва [3, с.41].

Таблиця 1

Теорії формування прибутку

<i>Коцепція сутності прибутку</i>	<i>Учені-теоретики</i>
1. Першоджерело прибутку- у виробництві Новостворена вартість розпадається на оплату праці робітника, ренти та прибуток. Прибуток - це породження капіталу.	Адам Сміт
2. Прибуток - це вирахування з продукту праці робітника. Різниця між ціною та витратами (враховуючи оплату праці). Заробітна плата і прибуток перебувають в оберненому зв'язку.	Д. Рікардо
3. Прибуток характеризується або як винагорода підприємцю за певний ризик в його діяльності, можливі втрати в умовах ринкової невизначеності або як розходження між очікуваними і фактично отриманими доходами.	С.Фішер, Г.Мюрдаль, Е.Лундберга, Ф.Найт
4. Згідно з теорією трьох факторів (праця, капітал, земля) прибуток – це дохід підприємця. Утворюється як дохід одного з факторів (капіталу) при розподілі. Прибуток - винагорода підприємця за “продуктивну послугу”.	Ф. Бастіа, Мак-Куллох, А. Маршалл Джеймс Мілль
5. Джерело прибутку – додаткова вартість. Прибуток – незароблений дохід капіталіста.	Карл Маркс
6. Прибуток є результатом ініціативи, сприятливих обставин, визнайся органами державної влади.	А. Бабо

Особливим чинником, який мав вплив на розвиток неокласичної теорії прибутку, був ризик, поняття

якого у працях С. Фішера, Г. Мюрдаля, Е. Лундберга, Ф. Найта досліджується як важливий розрахунковий показник, що використовується для аналізу прибутків в умовах недосконалої конкуренції і надприбутків [1, с.9]. Найт пов'язував прибуток із трьома функціями підприємця:

- з функцією лідерства;
- з функцією пристосування до змін;
- з функцією покладання на себе ризику [1, с.10].

На основі проведеного аналізу різних підходів до трактування сутності прибутку нами було систематизовано погляди різних науковців, починаючи з вчених ХХ ст. (табл. 1).

Розвиток ринкових відносин в економіці України потребує нових підходів до управління формуванням і розподілом прибутку. Тому поняття прибутку продовжує перебувати під пильною увагою науковців. Недивно, що в сучасних умовах серед вітчизняних та закордонних учених існують різні точки зору на це поняття (табл. 2).

Таблиця 2

Теорії формування прибутку вітчизняних та закордонних учених [4-6]

<i>Коцепція сутності прибутку</i>	<i>Учені-теоретики</i>
1. Прибуток як частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства	С.Покропивний
2. Прибуток є головною метою діяльності капіталістичного підприємства, що реалізується у процесі виробництва та реалізації товарів і послуг з використанням найманої праці, діяльності самих підприємців і виражає певну сукупність відносин економічної власності при здійсненні названих видів діяльності і праці; або ж прибуток – це перетворена, похідна форма додаткової вартості, яка є різницею між ціною продажу товару і витратами капіталу на її виробництво.	С.В. Мочерний
3. Прибуток як частина заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Таким чином, наголошується на важливості процесу реалізації виробленого продукту за кошти. Прибуток - це додаткова вартість, яка взята в зіставленні з виробничими фондами підприємства.	А. Поддєрьогін

Висновок. Історичний розвиток теорії прибутку відбувався за двома напрямками: компенсаційним та функціональним. Компенсаційні теорії прибутку стверджують, що прибуток є платою підприємцю за його послуги та ризик, а також за виконання економічних та управлінських функцій. Згідно з функціональними теоріями прибуток зобов'язаний всім існуванням недосконалості ринку, слабкій конкуренції і здатності фірм утримувати монополійні переваги.

Таким чином, сформована у ХХ ст. самостійна теорія прибутку включає три головні джерела його походження, а саме:

- винагороду за передбачений і непередбачений ризик;
- послідовне введення в економічний процес технічних, комерційних і організаційних інновацій;
- існування монополії - обмеженої конкуренції у різних їх видах[3, с.159].

Досліджуючи сутність прибутку, важливо з'ясувати яка з розглянутих точок зору найбільш повно і точно пояснює походження прибутку. Певну, однозначну відповідь дати неможливо, оскільки кожна точка зору пояснює якийсь конкретний аспект цього питання. Але необхідно знати, у який спосіб сучасні підприємства можуть отримувати свої прибутки, використовуючи різні фінансові методи та засоби, починаючи з об'єктивних, пов'язаних, наприклад, зі зниженням витрат виробництва, і закінчуючи суб'єктивними, які базуються на особливих здібностях підприємців та талантах новаторів.

Дослідивши різні погляди вітчизняних та західних економістів учених на питання походження та природи прибутку, його формування, ми пропонуємо таке визначення категорії прибутку підприємства: прибуток підприємства – це форма комплексного доходу, що утворюється в результаті реалізації права власності на капітал у різних сферах його застосування.

Література

1. Білик Т. О. Теоретичні аспекти прибутку // Формування ринкових відносин в Україні, 2005. - №8. – С. 8-13.
2. Загорський О. М., Цибок О. В. Прибуток у господарській діяльності підприємницьких структур на сучасному етапі трансформації економічної системи // Формування ринкових відносин в Україні, 2005. - №3. – С. 136-140.
3. Субботович Ю. Л. Прибуток у господарській діяльності підприємницьких структур // Фінанси України. -2006. -№12. - С. 40-45.
4. Ширяпіна О. Є. Прибуток підприємства: історичний аспект // Формування ринкових відносин в Україні, 2007. - №12. – С. 156-159.
5. Мочерний С. В. Політекономія: Підручник. – К.: Вікар, 2005. -192.
6. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3. / Ред. кол.: Мочерний С. В. і ін. - К.: Видав.центр „Академія”, 200. – с.50.